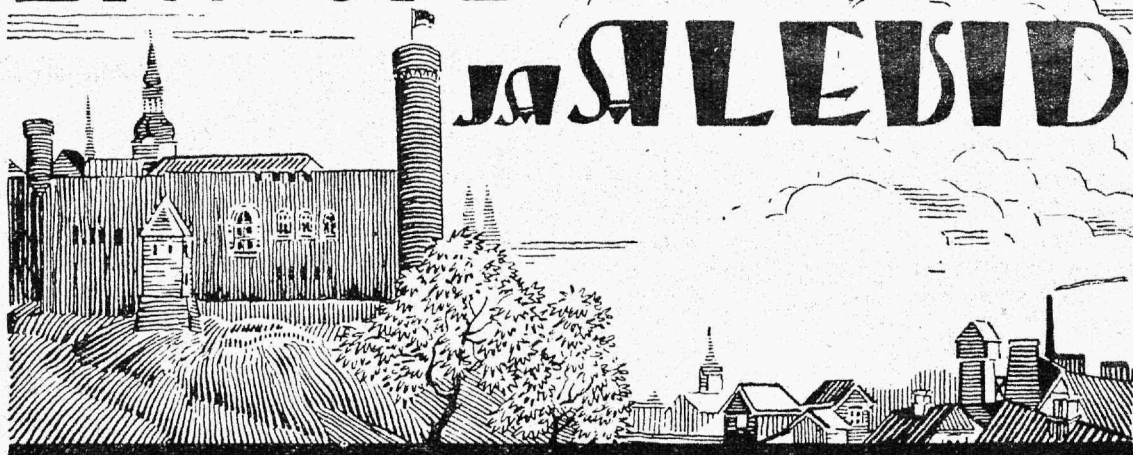

LINNAD

JA SILEBID

»EESTI LINNADE LIIDU HÄALEKANDJA«

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas. Vastutav toimetaja: V. Smetanin.
Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn, Pikk 6.

Ilmub 10 korda aastas.

X aastakäik.

Numbri hind 25 senti.

Nr. 1

Aprill

1937

SISU.

Linnade avalikest raamatukogudest —

A. Sibul.

Tööstusest Eesti linnades XVII sajandi esimesel poolel — **Mag. A. Soom.**

Eesti Linnadeliidu tegevusest.

Kroonika.

LINNAD JA ALEVID

EESTI LINNADELIIDU HÄÄLEKANDJA

Väljaandja: Eesti Linnadeliit, Tallinnas --- Vastutav toimetaja: V. Smetanin

No 1	Toimetus ja talitus: Eesti Linnadeliit, Tallinn, Pikk 6, telefon 431-58.	Aprill
X AASTAKÄIK	Ilmub 10 korda aastas.	1937

Linnade avalikest raamatukogudest.

A. Sibul.

Tallinna Linna Keskraamatukogu juhataja.

Avalikkude raamatukogude seaduse järgi, mis hakkas kehtima 1. jaanuaril 1925, on linnad, alevid ja vallad kohustatud ülal pidama avalikke raamatukogusid sel määral, et nad oleksid kättesaadavad kogukonna elanikele. Selle seaduse mõjustusel on kujunenud linnades püsiv avalikkude raamatukogude võrk, mis hõlmas 1935./36. majandusaastal 39 raamatukogu.

Rõhuv enamus võrku kuuluvaist, nimelt 28 raamatukogu on asutatud iseseisvusajal, 13 enne avalikkude raamatukogude seaduse kehtimahakkamist ja 15 pärast seda. Praegu võrku kuuluvast 11 raamatukogust, mis töötasid juba enne iseseisvust, on 3 linnaomavalitsuse, 3 eesti, 4 saksa ja 1 vene seltsi oma.

Võrku kuuluva 39 avaliku raamatukogu omanikuks on 18 juhtumil linnaomavalitsus, kuna ülejäänud 21 raamatukogu kuuluvad seltsidele ja ühinguile, kes peavad neid ülal omavalitsuste ja riigi toetusel. Omavalitsusile kuuluvaid raamatukogusid oli: Tallinnas 5, Kuressaares 1, Narvas 1, Nõmmel 1, Paides 1, Paldiskis 1, Pärnus 1, Rakveres 1, Tartus 2, Tõrvas 1, Valgas 1 ja Võrus 1 raamatukogu. Võrreldes 1927./28. a., on omavalitsusile kuuluvate raamatukogude arv tõusnud 35%-lt 40%-le.

Vanimaks omavalitsusraamatukoguks on praegune Tallinna Linna Keskraamatukogu, mis on asutatud 1907. a. Temale järgnevad

vanuselt Pärnu ja Võru linna raamatukogud, millised on asutatud 1909. a.

Eraraamatukogudest, mis võetud linnade raamatukogude võrku, kuuluvad eesti seltsidele ja ühinguile 10, saksa seltsidele 8 ja vene seltsidele 3 raamatukogu.

Parema ülevaate saamiseks sellest, kuidas on kujunenud linnade avalikkude raamatukogude areng seaduse kehtivuse ajal, toome allpool tabeli, milles on kõrvutatud 1928./29. ja 1935./36. a. andmed. Võetud on 1928./29. a. seepärast, et 1925. a. kohta puuduvad meil andmed täiesti, 1926. ja 1927./28. aasta andmed on liiga puudulikud ja seetõttu ei saa neid kõigis osis võrrelda 1935./36. a. andmetega. Loomulikult vähendab see, et peame võtma võrdluse aluseks 1928./29. a., tunduvalt saavutuste efekti, sest nende kolme esimese aasta jooksul, mis järgnesid seaduse kehtimahakkamisele, on rohkesti tehtud avalikkude raamatukogude arendamiseks.

Raamatukogude arvus, nagu nähtub tabelist, pole nende aastate jooksul enam olnud suuri muutusi. Mõnes linnas on raamatukogusid tulnud juurde, mõnes aga jälle vähenenud. Võttes üldiselt, on avalikkude raamatukogude võrk linnades küllalt tihe ja võiks rahuldada lugejate nõudeid. Vahest Tallinnal ja Tartul tuleks mõelda võrgu täiendamisele, kuna Pärnus seevastu tundub olevat kogusid rohkem kui tegelikult

Linnades asuvate avalikkude raamatukogude tegevus
1928./29. ja 1935./36. a.

Linnad	Kogusid		Raamatuid		Laenajaid		Laenutatud raamatuid		Loetud 1 elaniku kohta raamatuid 1935./36. a.	1935./36. kulutati raamatukogudele, kr.
	1928/29	1935/36	1928/29	1935/36	1928/29	1935/36	1928/29	1935/36		
Tallinn	4	5	40 512	83 795	8 687	31 838	289 167	743 449	5,39	64 519
Haapsalu	2	2	1 385	3 547	69	305	980	8 263	1,78	756
Kuressaare	3	2	2 550	11 449	340	413	2 671	5 557	1,24	1 043
Narva	3	4	20 765	24 928	946	1 405	45 332	55 508	2,21	3 701
Nõmme	1	1	2 762	6 119	479	915	12 162	17 671	1,17	1 372
Paide	2	2	2 031	4 321	30	104	1 969	4 848	1,48	586
Paldiski	1	1	905	1 865	231	90	1 775	2 656	3,12	349
Petseri	2	2	3 279	5 872	580	616	14 689	20 976	4,91	1 509
Pärnu	5	6	11 258	20 874	839	4 599	34 890	57 688	2,84	9 725
Põltsamaa	1	1	1 609	2 299	199	186	5 394	7 229	2,77	653
Rakvere	2	2	4 600	6 615	949	881	21 229	29 954	2,99	2 834
Tapa	1	1	1 090	1 855	125	120	3 250	3 683	0,98	268
Tartu	4	3	35 811	54 585	9 364	7 062	192 720	151 476	2,57	28 380
Tõrva	1	1	1 427	671	324	30	8 397	1 337	0,51	447
Türi	1	1	1 181	2 398	396	269	5 391	4 996	1,72	477
Valga	2	2	2 793	5 029	527	516	16 251	22 611	2,09	2 433
Viljandi	1	1	4 415	5 407	702	501	17 450	16 953	1,44	2 564
Võru	2	2	3 241	4 689	346	434	7 306	8 417	1,58	1 850
Kokku	38	39	141 614	246 318	25 133	50 284	681 023	1 163 272	3,56	123 794

neid oleks vaja elanikkude rahuldamiseks raamatutega. Siin ei teeks mõne raamatukogu liitmine vist paha.

Raamatute arv on nende aastate jooksul kasvanud jõudsasti ja ulatus 31. märtsil 1936 246 500 köitele. Võrreldes 1928./29. a., kus linnade raamatukogudes oli 141 614 köidet, on koostis suurenenud 75% võrra. Hoogsaimalt on koostis kasvanud Kuressaares, kus see on paisunud peaaegu viiekordseks. Kuid Tõrvas seevastu on raamatute arv langenud 1427 köitelt 671 köitele.

Linnaelanikkude varustamises raamatutega valitseb linnade keskel väga suur erinevus. Kuressaare raamatukogudes kokku on iga linnaelaniku jaoks 2,6 raamatut, kuna Tõrvas oli ühe elaniku jaoks kõigest 0,3 raamatut. Teisis linnades kõikus see arv 0,4 raamatu (Nõmme) ja 2,2 raamatu (Paldiski) vahel. Tallinnas tuli iga elaniku kohta 0,6 köidet. Seejuures pole arvestatud käsiraamatukogu, Mihkel Martna' nimelise raamatukogu ja arhiivi raamatud. Nendega koos tuleks iga elaniku kohta 0,7 köidet.

Kuigi mõnes linnas, võrreldes teisega, tuleb ühe elaniku kohta raamatuid rohkem,

ei saa siiski igakord sellest veel järeldada, et selle linna elanikud oleksid varustatud raamatutega paremini. Paljudes meie kogudes leidub rohkesti vananenud ja kasutuid raamatuid, millised ei vasta enam praegusaja nõudeile ja ülesandeile. Kogudes leiduvast suurest hulgast võõrkeelsest kirjandusest, eriti vene- ja saksakeelsest, võiksime vabalt kustutada ühe osa maha. Nad pole mitte ainult kasutud, vaid mõnel juhtumil koguni kahjulikud. Kustutamise puhul vabaneksid raamatukogud ülearusest koormast, mis täidab nende riuleid. Tähtis pole mitte ainult raamatute arv, vaid ka nende sisu.

Et meie raamatukogud sisaldavad rohkesti võõrkeelset kirjandust, seda tõendavad arvud. 1927./28. a. oli linnade avalikes raamatukogudes eestikeelseid raamatuid 45,7%, saksakeelseid 16,6%, venekeelseid 35,3% ja muukeelseid 2,4%. 31. märtsil 1936 oli kogudes eestikeelseid 49,0%, saksakeelseid 19,8%, venekeelseid 27,2% ja muukeelseid 3,4%. On tõusnud eesti- ja saksakeelsete raamatute arv, kuna venekeelsete oma on vähenenud. Vaatamata 19-aastasele iseseisvusele, pole linnade raamatu-

kogud veel jõudnud nii kaugele, et pooledki raamatud oleksid eestikeelsed. Eelistatud võõrkeeleks meie raamatukogudes on praegu saksa keel, mille raamatute arv on tõusnud, võrreldes venekeelsetega.

Minnes üle raamatukogude sisulise koostise juurde, peab märkima ilukirjanduse osatähtsuse tunduvalt tõusu. 1927./28. a. oli kogudes ilukirjandust 51,1%, teaduslikku kirjandust 44,2% ja lastekirjandust 4,7%. 31. märtsil 1936 on kogudes ilukirjandust juba 57,5%, teaduslikku kirjandust kõigest 38,1% ja lastekirjandust 4,1%. Ilukirjanduse osatähtsus on pidevalt tõusnud kuni 1934./35. a. Alles 1935./36. a. langeb ilukirjanduslike raamatute ostmine, võrreldes teaduslikekudega. Kõige rohkem populaarteaduslikku kirjandust on Tallinnal, kus see moodustas koostisest 47%, kõige vähem Nõmmel, kus see ulatub 23,6%-ni. Teisis raamatukogudes kõigub ta 26,0—39,6% vahel.

Keskmiselt tuli meie linnades 1935./36. a. iga elaniku kohta 0,76 raamatut. Norra linnade raamatukogudes oli 1934./35. a. iga elaniku kohta 1,3 raamatut, Taanis 1935./36. a. — 1 raamat ja Rootsis — 0,8 raamatut.

Nagu neist võrdlusarvudest nähtub, seisame meie elanikkude varustamises raamatutega veel kaunis kaugel taga Skandinaavia maist. Kuid võrreldes 1926. a., kus vahe oli veel suurem, on meie linnade raamatukogude seisund paranenud. Kui tahame aga saavutada seda taset, mis on saavutatud mainitud maade linnaelanikkude varustamises raamatutega, peame endid veel tugevasti pingutama. Uute raamatute soetamiseks peaks meie raamatukogudel olema märksa suuremad krediidid.

Registreeritud laenajate arv raamatukogudes on tõusnud 25 133 isikult 1928./29. a. 50 284 isikule 1935./36. a. Üldine tõus võrdub 100%. Kuid üksikuis linnades tuleb märkida tagasiminekut. Paldiskis, Tartus, Tõrvas, Türi ja Viljandis on laenajate arv vähenenud tunduvalt. Tõusu on andnud peamiselt Tallinn ja Pärnu. Esi-

meses on laenajate arv kasvanud 23 151 ja teises 3760 isiku võrra. Linnade rahvastikust on 15% avalikkude raamatukogude laenajaks. Taani linnades oli registreeritud laenajaid 1934./35. a. 17,5% elanikest. Võrreldes Taaniga, pole meie väga palju taga. Kuid meie lugejad ei kasusta raamatukogusid nii intensiivselt kui Taanis.

Raamatute laenutamine nähtub ka tõusu. Võrreldes 1928./29. a., kus laenutati 681 023 köidet, on laenus tõusnud 73,4%. Laenus tõus linnades on tõusnud pidevalt, kuigi viimaseil aastail ei ole ta olnud enam nii hoogus kui aastat kolm-neli tagasi. Kui võrrelda linnu, siis paistab silma, et mitte kõigis linnades pole laenus kasvanud. Peame märkima, et Tartus, Tõrvas, Türi ja Viljandis on ta koguni langenud. Protsentuaalselt suurima tõusu on andnud Haapsalu, kus laenus on kasvanud 8,5-kordseks. Arvuliselt on laenus kõige rohkem kasvanud Tallinnas, kus ta tõusis 454 282 köite võrra. Õieti on suurem osa laenus tõusust, mis moodustab 482 249 köidet, andnud Tallinn. Väga erinev on raamatute kasustamine üksikuis linnades. Kuna Tallinnas 1935./36. aastal iga elanik luges 5,39 köidet, laenutati Tõrvas iga elaniku kohta ainult 0,51 köidet. Tallinnale laenus ühe elaniku kohta järgneb Petseri, kus loeti iga inimese kohta 4,91 köidet. Keskmiselt on meie linnades iga elaniku kohta loetud 3,6 köidet. Soome linnades loeti 1936. a. iga elaniku kohta 3,9 köidet. Olgu märgitud, et Soome linnades laenus viimase kolme aasta jooksul on langenud. 1933. a. loeti seal iga elaniku kohta 4,6 köidet. Norra linnades laenutati 1934./35. a. iga elaniku kohta 4,1 köidet, Taanis 1935./36. a. — 4,4 ja Rootsis 1935. a. — 3,1 köidet.

Nagu nähtub neist arvudest, oleme Rootsis, kus raamatukogude kasustamine on veel nõrk, möödunud, kuid jääme maha Soomest, Norrast, rääkimata Taanist. Meie nõrkuseks on, et vähemais linnades raamatukogude kasustamine on üldiselt õige loid. Skandinaavias, eriti Taanis ja Norras esineb väiksemaid linnu, kus iga elaniku kohta tuleb üle

10 loetud raamatu. Meil ainult Petseris ulatub tarvitamine üle linnade keskmise taseme, kuna teised kõik jäävad alla selle. Loomulikult teeb meie linnade raamatukogude kasustamisele teatud takistust lugemismaks, mida paljudes kogudes võetakse, kuna mainitud mais raamatukogud on kasustada maksuta.

Kui võtta pealinnu, siis näeme, et Tallinn neid ületab. Tallinnas laenutati 1935./36. a. ühe elaniku kohta 5,4, Oslos 1934./35. a. — 4,5, Helsingis 1936. a. — 4,4, Stokholmis 1935. a. — 4,3 ja Kopenhaagenis 1935./36. a. — 3,9 köidet.

Laenutatud raamatuid oli ilukirjanduslikke 75,0%, teaduslikke 22,2% ja lastekirjandusse kuuluvaid 2,8%. Võrreldes Soome ja Taani raamatukogudega, milliste kohta on andmeid, loetakse meil märksa vähem teaduslikku kirjandust. Soomes moodustas 1936. a. teadusliku kirjanduse lugemine 30,2% üldarvust. Meie linnadest loeti teaduslikku kirjandust kõige rohkem Tallinnas ja Tartus. Esimeses oli selle protsent 25,4 ja teises 24,5. Teisis linnades on see protsent alla 20. Kõige vähem tunnevad huvi populaarteadusliku kirjanduse vastu Nõmme elanikud, kus seda on loetud ainult 3,4% üldarvust.

Kulutused raamatukogudele on suurenenud järjekindlasti, välja arvatud

1931./32. aasta, kus kulusid kärbiti. 1928./29. a. olid kulud 107 200 kr. Pikkaajalisi kasvades, on nad tõusnud 1935./36. a. 123 791 kroonini. Sellest summast kulus palkadeks 48 604 kr., uute raamatute ostmiseks 28 539 kr., köitmiseks 13 075 kr., ajalehtede ja ajakirjade tellimiseks 6471 kr. ja muuks kuludeks 27 102 kr. Raamatukogudele kulutasid meie linnad ühe elaniku kohta 37 s. Taanis kulutati 1935./36. a. linnades ühe elaniku kohta raamatukogudele 1 kr. 47 s.

Lõpuks olgu märgitud, et lugemismaksu võetakse 25 raamatukogus, kuna 14 raamatukogu laenutavad raamatuid maksuta. Ülalpidajate järgi on maksuvõtjais 6 omavalitsus- ja 19 eraraamatukogu, kuna maksu ei võeta 12 omavalitsus- ja 2 eraraamatukogus.

Palka saavad 25 raamatukoguhoidjat, kuna 14 töötavad tasuta. Palgasaajaiks on 17 omavalitsus- ja 8 eraraamatukogu juhatajat, kuna 1 omavalitsus- ja 13 eraraamatukogu juhataja tasu ei saa.

Elukutselisi raamatukogujuhatajaid on 14, kuna 25 isikut juhatavad raamatukogu muu töö kõrval. Neist on õpetajaid 8, ametnikke 9, äriteenijaid 2, töölisi 1, kirikuõpetajaid 1, 4 raamatukoguhoidjat pole oma kutset märkinud.

Tööstusest Eesti linnades XVII sajandi esimesel poolel.

Mag. A. Soom.

Narva linna arhivaar.

Linnaelanikkude kutseline tegevus XVII sajandil toimus suurel määral kesk-aegseis vormes. Kuid selle kõrval Rootsi valitsuse algatusel hakkasid pääsema mõjule ka merkantilistlikud põhimõtted. Et merkantilistliku majandusõpetuse järgi riigi majanduselu nurgakiviks loeti ainult neid tulunduslikke alasid, mis võimaldasid saavutada riigile aktiivset kaubabilanssi, siis Rootsi valitsuse erilise hoolekande aluseks väliskau-

banduse ja mäetööstuse kõrval kujunesid ka suurtööstuslikud ettevõtted — manufaktuurid. Vastava seaduseandluse toetusel ja valitsuse otseste korralduste kaudu püüti ellu kutsuda tööstusi ja neid muuta elujõulisiks. Gustav Adolfi ja Kristiina valitsusaastail kerkib päevakorra le rida suurejoonelisi kavu me suuremais sadamalinnades manufaktuuride asutamiseks. Kuid peaaegu kõik nad jäid teostamata, osalt kohalikkude linna-

kodanikkude ettevõtlikkuse puuduse, osalt peatselt puhkeva Rootsi-Vene sõja (1656—1658) tagajärjel.

Ometi ei puudunud tööstuslikud ettevõtted meie maal täiesti. Juba keskajast peale oleles siin, eriti linnades, vee- või tuulejõul töötavaid jahuveskeid, saeveskeid, lubjaahje, köietööstusi ja püssirohuveskeid. Mehaanilisel jõul töötav jahuveski oli XVII sajandil siiski veel niivõrd suur uudus, et selle levik oli võrdlemisi piiratud. Seepärast maal ja isegi linnades tarvitati veel võrdlemisi rohkesti käsikive. Rootsis ja Soomes hakkas veskiasjandus hoogsamalt arenema alates 1625. a., mil Rootsi riigipäev otsustas seada Hollandi eeskujul sisse erilise veskimaksu. Selleks taheti jahvatamine koondada suurisse maksuveskeisse ja keelata väikeste ojaveskite ja käsikivide pidamine. Selliseid püüdeid märkame kohati Eestiski. Narvas näiteks kavatses riigivalitsus koondada kogu kohapealse jahvatamise Joala kosel asetsevasse kroonuveskisse. Siin olid kohustatud oma vilja jahvatama nii linnakodanikud kui ka ümbruskonna talupojad. Narva rae poolt üritati kogu XVII sajandi esimesel poolel ehitada endale koskede ja linnuse vahelises piirkonnas uus jahuveski, põhjendades oma nõuet sellega, et suure hulga veskiliste seas tekib järjekorra ootamisel tülisid. Kuid valitsus, toetades Narva linnusele kuuluvat Joala veskit, ei näinud heameelel linna veski asutamist. Veskeid leidis ka teisis linnades. Tallinnas kasustati vesikeskite käivitamiseks Ülemiste järvest väljavoolavat Jaanioja (praegune Härjapea oja). Oja ülemjooksul asetses Ülemiste veski. Tartus oli veski Meltsi tiigi juures. Peale selle oli linnal Tallinna maantee ääres nn. Veskimäel tuuleveski. Kuressaakeski teeb kohalik läänihärra krahv de la Gardie 1652. a. raele ettepaneku asutada Pedusti jõeale, mille tol ajal oli praegusest veerikkam, vesiveski, et sellest, nagu ka lubja- ja telliskiviahjust, saada linnale tulusid. Mis puutub toliaegse veski tehnilisse tasemesse, siis transmissioonivõlli puududes tuli iga paari kivide jaoks ehitada eri veskiratas. Seepä-

rast veskid kas töötasid ühe paari kividega või evisid mitu veskiratast.

Linnad, mille läheduses leidis paekivi, evisid tavaliselt oma ehitustegevuse arendamise sihiga ühe või rohkem lubjaahje. Kõigepealt kehtib see Tallinn ja Narva kohta.

Viimases juba XVI sajandi lõpul nõutati riigivalitsuselt luba ehitada sobivasse paika lubja- ja telliskiviahje. Ehitustegevuse hoogus areng järgmise sajandi keskel põhjustas linna võrdlemisi suuris koguseis lupja põletama. Keskmise lubjatarvitus ulatus siin veidi üle 2000 tündri aastas. 1652. a. aga andis linn oma lubjaahjust välja koguni 4640 tündrit lupja. Lubjaahje oli Narva linnal algul üks, hiljem koguni kolm. Neist kaks asetses jõe ääres Joaoru kaldal, üks — ajutiselt linnale kuulunud Härmamäe mõisa mail. Tartu vahenditus lähikonnas lupja ei leidunud. Seepärast hankis linn endale õiguse põletada oma tarbeks lupja Kursi kihelkonna alal Pedja jõe ääres. Nagu Narvaski, murti siin paekivi jõekaldalt, kus selle kättesaamine oli kergem. Lubjapõletamise kohustus lasus linnamõisade rentnikel. XVII sajandi keskel ulatus põletatava lubja hulk 12 säilitisele aastas. Lubja- ja telliskiviahjuste asutamisest on sama aja paiku juttu ka Kuressaases.

Gustav Adolphi aegseist manufaktuuride ellukutsumise kavadest olid ulatuslikumad kiutööstusse puutuvad. Vististi suurejoonelisim neist oli kavatsus asutada Tallinnas suuri manufaktuure, ketramis- ja kudumismaju ja köietööstust, mille saadusile lubati kindlustada Rootsis turg. Tallinna köietööstusest oleks ostetud kõik Rootsi sõjalaevastikule vajalised köied. Kavatsitavaile tööstusile teiseks vajaliseks eelduseks arvati olevat Venemaalt suuris koguseis imporditav lina ja kanep. Et nimetatud eelduste suhtes Narva linn oli veelgi soodsamas asendis, siis kerkiavad peagi päevakorrale samasugused kaalutlused ka Narva suhtes. Kuningale tehakse ettepanek asundada Narva lõuendikangruid, kanepiketrajaid, purjetegijaid ning teisi seda laadi käsitöölisi. Ka pidi siin olema võimalik valmistada riigi sõjalaevastiku tarbeks

suuremal määral köisi. Purjeriide kudumiseks vajalist lõnga olevat, nagu mainiti ettepanekus, võimalik osta väga odavasti Venemaalt, eriti Pihkva ja Novgorodi ümbrusest, kus seda talveti palju kedratavat. Manufaktuuride asutamisest ei tulnud Narvaski midagi välja, küll aga laskis Rootsi admiralti teedi tolleaegne juht Claes Fleming Narvas ülesostetud lina ja kanepit etteantud proovide järgi ümbruskonna talunaisil kedrata purjeniidiks. Teine Gustav Adolfile samas asjas tehtud ettepanek soovitab asutada Ingerimaa tühjaksjäänud maile lambakasvatusi, milleks tuli tuua Inglismaalt kohale mõned sajad tõulambaid. Sel teel saadav vill pidi võimaldama Narvas ellu kutsuda kalevitööstust.

1629. a. sai prantslasest laevakapten de Quesne kuningalt privileegi Narvas suurema köietööstuse asutamiseks. Uue tööstuse saadused lubati kuue esimese aasta jooksul vabastada väljaveotollidest. Kuid ka de Quesne'i algatus ei kandnud paremat vilja. Küll õnnestus siin 1635. a. paiku süütenööri tööstuse asutamine kohalikkude sõjaväevõimude poolt, kuid seegi ettevõtte ei tasunud tema heaks tehtud suuri kulutusi.

Kiutööstusega ühenduses mainitagu siinjuures veel lina- ja kanepiropsimisettevõtteid Narvas. Linad ja kanep ropsiti peamiselt vene tööliste poolt kohalikkude lina-kaupmeeste suuris aitades. Ropsijaid oli Narva kodanikest pürjermeister Herbers'il vanalinnas 25 ja eeslinnas 20, Laurens von Numens'il 13, Andrei Dokutsajev'il 20 ja Cordt Pöppelmann'il 6 ropsiselli, 1 õpipois ja 1 poolmeister.

Suurte kiutööstuste asutamise kavad ei vaibunud veel sajandi keskpaigaski. Nii algatas tallinlane Johann de Rodes, kes teet- ses riigivalitsuse komissarina ja kaubandusliku faktorina Venemaal, 1653. a. paiku mõtet importida Venemaalt pärsia toorsiidi ja kududa see Tallinnas siidiriideks. Vastava tööstuse loomiseks avaldas oma nõusoleku kohalik kaupmees Paulsen. Viimase ülesandel de Rodes sõlmis Vene tsaariga isegi

lepingu 2 aasta jooksul 107 palli toorsiidi ostuks. Sama aja paiku sai riigivalitsuselt Pärnus vene kaubanduse elustamiseks ja kasulikkude manufaktuuride asutamiseks sellekohased eesõigused hollandi kaupmees Johann van Wickevoort. Isegi Tartu puhul kõneldakse sama aja paiku manufaktuuride asutamisest. Kuid kõik need ilusad kavad vaibusid ka seekordki.

Analoogiliselt kiutööstusele, mis kavatseti rajada vene tooraineile, kavatseti ka Rootsi tähtsama saaduse — vase ümbertöötamiseks meie sadamalinnades kutsuda ellu veejõul töötavaid vasetagumisetevõtteid. Narva ja Tallinn, kus sellekohased tööstused kavatseti luua, olid asukohtadena eriti sobivad ka seepärast, et siit oli hõlbus vaske toimetada edasi Venemaale, millise maaga Rootsi tol ajal arendas vasekaubandust. Oma mäetööstussaaduste ümbertöötamiseks asutas Rootsi teatavasti sama aja paiku Soome läänerrannikul isegi rauasulatamisahje. Vasetagumistööstust kavatses juba Gustav Adolf ellu kutsuda Jamajõel (s. o. Luugal või Rosonal), tahtes selle hiljem rentida kellelegi vasetaguja Jakob'ile. Hoopis suurejoonelisemaks tööstusrajooniks XVII sajandi keskpaiku ähvardas kujuneda Joala koskede piirkond Narva lähedal. Kroonu kohalik rentmeister Jonas Persson ja Narva pürjermeister Cordt Pöppelmann kavatsesid siinseil saaril (tõenäoselt praegusel Kreenholmi ja Georgi saarel) asutada suur vasetagumistööstus rootsi vase ümbertöötamiseks ja saeveski. Seepärast palusid nad riigivalitsuselt tööstuse ehituskruundiks ja materjalide laoplatsiks seni Joala möldri käes olevat 15 tündrimaa suurust põllutükki. Ehkki riigivalitsus toetas kõigiti ettevõtet, ei tulnud sellest, peale saeveski, midagi välja. Peatselt puhkeva Rootsi-Vene sõja kartusel rändas üks asjaosalisi, Cordt Pöppelmann, ühes perekonnaga maalt välja. Väiksem vasetagumistööstus oleles lühikest aega Tallinna Jaaniojal, kuid jäi peagi seisma ja läks hiljem Karjavärava veski möldri Peter Reineken'i valdusse ühes kruundi, hoonete, vesirataste, haamrite, alasite ja muude päraldistega.

Veejõul töötavaist ettevõttest mainitagu veel sae-, vanutus- ja paberiveskeid. Vanutusveskeid leiame sama sajandi keskpaiku nii Tallinna Jaaniojalt kui Joala koskedelt Narva lähedal. Joala saaril asutati 1650. a. paiku ülalmainitud Persson'i ja Pöppelmann'i poolt ka saeveski. Kuid viimane tõenäoselt hävis Rootsi-Vene sõja ajal 1658. a. Saeveskite asutamine Narva ümbruskonnas võtab eriti hoogu XVII sajandi teisel poolel, mil Narva muutus tähtsaks metsakaubanduskeskuseks. Paberitööstuse ellukutsumiseks tehakse 1632. a. paiku katset Tartus ühenduses ülikooli trükikoja asutamisega. Trükikoja juhataja postmeister Jacob Becker'ile anti selleks 10 aastaks kasutada Meltsiveski. Kas nimetatud veskis paberi valmistamiseni siiski jõuti, on teadmata. Sajandi kuuekümnendail aastail tekib paberitööstus Tallinnas.

Isegi klaasisulatamis- ja tõrvaajamisahjude ning soolakeetmisettevõtete rajamiseks tehti riigivalitsuse poolt katset. Klaasisulatamisahi töötas sajandi keskpaiku Hiiumaal, kuid lõpetas peagi tegevuse. 1629. a. annab Gustav Adolf kahele venelasele Makaarius ja Eudokim Zagorski'le õiguse mererannikul, nende poolt sobivaks leitud kohas, soolakeetmiseks. Sellega ühenduses teeb kuningas kõigile asehaldureile, maapealikele, kroonumõisade rentnikele ja talupoegadele kohustuseks aidata neid katsete korraldamisel põletusmaterjali ja odava tööjõuga. Soolakeetmiseks näeme hiljem tehtavat katseid Hiiumaal, kuid need ei andnud tulemusi. Tõenäoselt parema eduga töötasid tõrvaahjud. Neid muuseas evis oma Liivimaa mõisades Magnus Gabriel de la Gardie. 1629. a. anti kuninga poolt kellelegi Tobias Mein'ile lubadus Ingerimaal tõrva ja pigi ajamiseks vajalikkude maavalduste saamiseks.

Laevaehituse arendamistki propageeriti riigivalitsuse poolt, eriti XVII sajandi neljakümnendaist aastaist peale. Kaupmeestele anti kodumaiste laevadega imporditavalt ja eksporditavalt kaupadelt võrdlemisi tunduv tollialandus. Kuid kodumaine laevatööstus näitab alles sajandi teisel poolel silmapaist-

vat edu. Esimesed siinseile kodanikele kuuluvad suuremad laevad olid ehitatud välismaal. Võimalik, et need 5 lossimislaeva, mis Narva raad 1646.—1650. a. laskis ehitada kaupade reidilt linna veoks, valmisid kodumaal. Viimaseist suurim, „Narva'ks“ kutsutud laev oli 35-sälitiline ning teda kasutati ka Baltimere-sõitudeks.

Ka mäetööstuste rajamiseks näeme tehtavat katset. Sajandite vahetusel sai hertsog Karlile teatavaks, et Narva lähikonnas leidub elavhõbedat, ja ta saatis 1601. a. siia kellegi Melker Hömikin'i asjaoludega kohapeal tutvumiseks ja kaevanduse rajamiseks eeltööde tegemiseks. Kindlasti osutusid siingi lootused petlikeks.

Seega tööstus, vaatamata Rootsi valitsuse püüdeile viia seda mõnes harus moodsamale tasemele, jäi, nagu keskajalgi, tsunftidena ja gildidena organiseeritud käsitöök, s. o. saaduste tootmiseks väikemeistrite töökodades väikesel arvul ja käsitsi tarvitaja otsesel tellimisel. Juba keskajast peale oli käsitöö kujunenud vastavate tsunftide monopoliks. Ühelgi väljaspool tsunfti seisval käsitöölisel polnud luba töötada linna jurisdiktsiooni piires. Kuid tsunftid avaldasid kõrguni püüdu oma monopoliõigusi panna kehtima ka maa suhtes. Kogu käsiteldaval perioodil peavad tsunftid ägedat võitlust õigusteta võistlejate vastu, keda kutsuti „vuserdajaiks“. Seejuures tsunftide esialgsed eesmärgid — hoolitseda oma abivajavate kaasvendade eest ja kindlustada tarvitajale kindlate, mõõdukate hindade eest head ja korralikku kaupa — jäävad ikka enam ja enam tahaplaanile. Tsunftikorra kujunemine vaba võistlust täiesti eitavas ja seega majanduselu loomulikku arengut tõkestavas suunas on seda silmatorkavam, et samal ajal kaubanduse alal riigivalitsuse propaganda mõjul hakkavad leidma pinda just vabamad põhimõtted. Põhjusi tuleb otsida asjaolust, et Rootsi valitsusel tol ajal veel puudusid teadmused tsunftikorra hüvede ja pahe-de suhtes. Rootsis kuningad Gustav Vasa ajast peale, olles Põhja-Saksamaa linnade tööstusliku õitsengu põhjuste suhtes vääras

arusaamises, koguni püüdsid sealset tsunfti-korraldust istutada Rootsi linnadesse. Alles 30-aastane ususõda võimaldas Rootsi riigimeestel tutvuda lähemalt kivinenud tsunfti-korralduse varjukülgedega.

Tsunftide areng kitsarinnasuse suunas oli võrdlemisi üldine nähe. Selleks eriti soodsaid arengutingimusi võimaldas sõjale järgnev madal tööstuslik konjunktuur. Ligi 80 aastat kestnud sõjaoludes nii linnakodanikud kui aadel ja talupoegkond oli vaesestunud. See kutsus esile tööstussaaduste tarvitamise õige tunduva tagasimineku. Vähenenud teenistusvõimalused loomulikult suurendasid võistlust. Kuna võistlus juba keskaja lõpul oli töö kvaliteediga võistlemisel kaldunud võistlejate sunniviisilise eemaldamise pinnale, siis langeva konjunktuuri ajal sammuti selles suunas veelgi hoogsamalt edasi. Võistluse kõrvaldamiseks tarvitati mitmesuguseid võtteid. Tavalisimaks võtteks oli eksekutiivvõimu kaasabil õigusteta välisvõistlejate vägivaldne kõrvaldamine. Asusid viimased linnas, siis oli asi selles suhtes kerge, — „vusserdajailt“ konfiskeeriti töövahendid ja valmissaadused, või koguni vangistati nad.

Raskem oli tsunftidel tulla toime aadlike, mõisarentnikkude ja riigiametnikkude teenistuses seisvate ja oma saadustega ka ümbruskonda varustavate maakäsitöölisega, ehkki selleks olid linnad saanud riigivalitsuselt vastavad õigustekirjad. Eestimaa linnade ja alevite kohta Gustav Adolphi poolt 1626. a. avaldatud käsitööreglemang keelab valjusti aadlikele maal käsitöölise pidamise. Erand tehti ainult sõjaväevalitsusele sõja ajal. Analoogilisi eesõigusi evisid ka Liivimaa linnad. Kuid rüütelkondadena organiseeritud aadlikud, toetudes oma seisuslikele vabadusile, ignoreerisid linnade õigusi. Hiljem neil koguni õnnestus kaubelda endale keskvalitsuselt välja täielikku õigust pidada oma teenistuses käsitöölisi. Et see õigus polnud täpselt fikseeritud, siis laskisid mõisnikud oma käsitöölisel, eriti mainitakse sellekohaseis kaebusis rätsepaid, töötada ka oma sõpradele ja naabreile. Kuid selles suunas

mindu isegi kaugemale. Nagu nähtub ühest Tartu kaebekirjast, võimaldanud aadlikud käsitöölisile oma teenrite nime all teotseda maal vabade käsitöölisena, andes neile kasutamiseks väikesed krundid või paigutades neid oma kõrtsidesse. Eriti ägeda iseloomu omandas tüli käsitöölise pärast Tallinna rae ja Eestimaa rüütelkonna vahel. 1639. a. püüdis kohalik kuberner Philip v. Scheiding sobitada poolte vahel kokkulepet. Et see ei õnnestunud, siis küsis ta samal aastal keskvalitsuselt järgi, kuidas tuleb tõlgitseda aadlike käsitöölise pidamise õigusi. Riigivalitsus lahendas lõpuks tüli sel teel, et ta lubas aadlikel pidada käsitöölisi aastateenistuses ainult oma tarbeks. Käsitöölise „maad mööda ringi jooksmine“ aga tuli lõpetada. Täiesti samas vaimus püüdis riigivalitsus 1646. a. lahendada tüli ka Tartu linna ja maakonna aadlike vahel.

Võitluse kõrval tsunftijäeneste vastu püüdsid tsunftid kindlustada end ka sisevõistluse vastu, koondades tootmise ikka enam kitsama tootjateringi kätte. Nii kuulutas end rida tsunfti kinniseks, s. o. tsunfti meistrite ülemäär määrati teatud arvu peale kindlaks. Üle selle normi ei andnud tsunfti meistritunnistisi välja. XVI sajandi keskel olid tsunfti kinniseks kuulutanud Tallinna pagarid ja rätsepad. 1635. a. järgnesid neile kuldsepad, lugedes meistrite ülemääraks 9. Tartus kuulutasid tsunfti 1634. a. kinniseks kangrud ja 1640. a. kuldsepad. Esimeses võis olla maksimaalselt 24 ja teises — 6 meistrit. Narvas esitas pagarite tsunft 1653. a. raele nõude keelata pagarite sisserändamine Narva ja võimaldada teotseda selle kutsega ainult kolmel tol ajal Narvas eluneval saksa ja neljal Jaanilinnast tulnud vene pagaril. Katset kuulutada tsunfti kinniseks tegid 1644. a. paiku ka Narva kangrud. Näib, et valitsusvõimud ei teinud selleks takistusi, vaid XVII sajandi esimesel poolel käsitöö alal kindlama korra loomise sihiga toetasid koguni tsunfti nende sellekohaseis püüdlusis. Nii nõuab 1636. a. Narva kuberner Nils Mannersköld kohalikult raelt koguni kindla kava koostamist, kuipaljudel

kaupmeestel ja käsitöölisel on võimalik linnas vabalt elatuda, et ühelgi poleks tarvis tungida kaaskodanikkude toitumisalale.

See keskvalitsuse seisukohavõtt võimaldas tsunftidel teostada tsunftidesse sissepääsu raskendamise sihiga teisigi kitsendusi. 1626. a. käsitööreglemangus, milline oli kehtiv ka Eestimaa väiksemate linnade ja alivate suhtes, tehti kõigile tsunftidele kohuseks mitte võtta vastu ühtegi õpipoissi enne, kui see pole esitanud tõenduse oma päritolu ja ausa sünni kohta ja kirjutatud sisse tsunfti. Meistriks ei võinud saada ükski ettenähtud õppeaja sooritanud sell enne kolme rännuaasta sooritamist. See nõue, mida valitsuse poolt põhjendati noorile meistreile parema väljaõppe võimaldamisega, hakkas sellest ajast peale lööma läbi Tallinnas ja viimase eeskujul ka Narvas.

Meistriks saamisel tuli sellil ületada ka rida muid tõkkeid. Kõigepealt venitas osa tsunfte ülemäära pikaks õpipoiste õppeaja. Näiteks panid Tallinna nõöbi- ja posamenditegijad kehtima 7-aastase õppeaja tavalise 4-aastase asemel. Võrdlemisi rasked olid ka ametit õppija rahalised kulud. Tallinna kangrute tsunftis tuli õpilasel õppeaja algul maksta tsunfti kassasse 4 marka ja õppeaja lõppedes 8 marka. Meistri kandidaadil tuli kolmel tähtpäeval nõudelda ametit ja iga kord maksta $\frac{1}{2}$ hõbetaalrit. Meistritöö tuli sellil valmistada omast materjalist. Kui töö ei leidnud vastuvõttu, tuli maksta 10 hõbetaalrit trahvi. Meistritöö rahuldavalt sooritamise puhul tuli tal maksta tsunfti kassasse 10 hõbetaalrit tsunfti sisseastumise maksu ja kostitada tsunfti liikmeid 1 tündri õlle ja sinna juurde kuuluva söögiga. Nii kostituskui sisseastumismaks oli mõnes tsunftis tunduvalt raskemgi.

Kõik need kitsendused jäid kas mõnes punktis ära või neid vähendati õige tunduvalt sel puhul, kui meistriameti nõudlejaks oli sama tsunfti kuuluva meistri poeg, väimees, või meistri lesega abiellunud käsitöölise. XVII sajandi keskpaiku saab sugulaste eelistamine Tallinna tsunftides võrdlemisi üldiseks. Seega kujunes olund selliseks, et

mõnel kutsealal olid kõik meistrid omavahel sugulased ja tsunft selle järeldusel kujunes nagu perekondlikuks asutiseks.

Muist tsunftikitsendustest mainitagu sellide pidamise ülemäära kehtimapanekut, valjusid määrusi kaasmeistri õpilaste või sellide enda juurde meelitamise ja ärisõprade ülevõtmise vastu. Narva 1649. a. kangrute tavadekiri nägi isegi ette kangrutelgede pidamise ülemäära. Kõik see kitsenduste ja keerukate korralduste ahel polnud mõeldud välja sihiga tõsta töö headust, vaid enim selleks, et kindlustada nii tsunftidele üldiselt kui nende üksikuile liikmeile turu valitsemist sajaprotsendiliselt.

Oli loomulik, et selline monopoliseisund ei tinginud arvestamist kuigivõrd tarvitaja huve. Saaduste hinnad olid võrdlemisi kõrged ja töö seejuures sageli ebarahuldav. Tarvitajate kaebused sundisid linnade raade ja keskvalitsustki võtma asja revideerimisele. Iga kutseala kohta pandi kehtima kindlad töötaksid, millest üleastujaid karistati. Loomulikult olid ka toiduainete hinnad normeeritud, et tootja poleks sunnitud tegema kaasa hinna kõikumisi. Töö headuse kontroll muutus valjemaks alles sajandi teisel poolel.

Meie linnadest olid tsunftikorraldusel enam kindlakskujunenud traditsioonid ja suuremad arenguvõimalused ülalkirjeldatud suunas Tallinnas ja Tartus. Siin osa tsunfte, samuti väike gild (gilde oli Tallinnas kaks) olelesid pidevalt juba keskajast peale. Narvas ja Pärnus seevastu olid käsitöölise kutseorganisatsioonid sattunud sõja tagajärjel korratusse. Narvas oli veel 1644. a. ainult 2 tsunfti — rätsepat ja kingseppade omad, kuid neist rätsepad olid saanud oma tavadekirja alles 1631. a. Sadusepad, sepad, laudsepad, kübarsepad ja tündersepad kuulusid Tallinna vastavaisse tsunftidesse, kuid 6 kutseala meistrid polnud üldse organiseeritud. 1644. a. peale kasvas ka Narvas tsunftide arv jõudsasti. Vaatamata siinsete käsitöölise soovile laenata tavadekirjad Tallinnast, nagu see ette nähtud 1626. a. käsitööreglemangus, ei tulnud riigivalitsus neile hiljem selles suhtes enam vastu, vaid soo-

vitast astuda ühendusse Stokholmi vastavate tsunftidega või oodata kuni töötatakse välja üleriiklikud tavadekirjad. Rootslasest pürjermeisteri Jakob Fougdt'i vahendusel hangiti enamik Narva tsunftide tavadekirju Stokholmist.

Omapäraseks nähteks oma käsitöökorralduselt oli tolleaegne venelaste asutatud Jaanilinn (Ivangorod'), kuna siin ei tuntud mingit tsunftisundust. Ometi leidis siin mõnel kutsealal võrdlemisi rohkesti käsitöölisi. Tsunftikorralduse puudumine andis end jaanilinlasile õige valusasti tunda nimetatud linna Narvaga ühendamise järgi. Nimelt ei

tahtnud Narva saksa käsitöölised tunnustada venelasist meistreid, vaid nõudsid, et viimased teeks mõne saksa meistri juures läbi tsunftitavades ettenähtud õppeaja. Eriti puudutas see seisukohavõtt vene seppi. Kohalik kindralkuberner lahendas küsimuse lõpuks sel teel, et abielus vene seppadele, kellel perekonna toitjatena puudus võimalus õppida ametit ümber, anti välja meistritunnistised, kuid vallalisil seppadel tuli astuda mõne Narva sepameistri juurde õpipoisiks. Ka vene pagareid kimbutati Narva vastava tsunfti poolt, nõudes raelt viimaste ülemäärana kindlaksmääramist neljale.

Eesti Linnadeliidu tegevusest.

Eesti Linnadeliidu juhatuse koosolekul 13. aprillil 1937 arutati Tallinna Linnavalitsuse palvet, et Eesti Linnadeliit kaaluks linnade väikeste maksude kaotamise küsimust.

Koosolek otsustas pooldada põhimõtteliselt linnade väikeste maksude kaotamist. Kuna ELL finantskomisjonis on praegu väljatöötamisel linna rahanduse reformi kavad, peeti otstarbekohaseks anda ka see küsimus komisjoni kaalumiseks, et lahendada seda koos linnamaksude üldise reformi ja linnade perspektiivkavade koostamisega.

Et linnavalitsusil oleks võimalik kasutada kogukonnamaksu määramisel jooksva aasta tulumaksuandmeid, otsustati paluda Maksuvalitsust teha korraldus, et kõik maksuametid annaksid tulumaksuandmeid linnavalitsusile kasustamiseks juba alates 1. juulist.

Asjata töö vältimiseks maksnikkude nimestikkude ärakirjutamisel, peeti soovita vaks, et maksuametite ametnikel lubatakse teha üks ärakiri linnavalitsuste jaoks — kas või eritasu eest, eeldades, et maksuametid valmistavad nimestikke rohkem kui ühes eksemplaris.

ELL esindajatekogu koosolek otsustati pidada 27. juunil 1937 Põltsamaal, võttes tähendatud koosoleku päevakorda V. Smetanini referaadi omavalitsuste krediididest ja A. Maramaa referaadi linnade vastastikkusest tulekindlustusest.

Maksupeakomitee asetäitvate liikmete kandidaatideks otsustati esitada L. Ojaveski, F. Sui, V. Smetanin ja K. Tammitse.

Kroonika.

Karskusselgitusamet Helsingis.

Helsingi linnavolikogu arutas karskusselgitusameti ellukutsumist ja võttis selle jaoks vastu vastava juhendi. Ameti ülesandeks on karskusselgitustöö edendamine lin-

nas ja sellekohaseis ühinguis ja organisatsioonies. Kuigi juhend võeti vastu, ei saanud vastav ettepanek selleks summade määramise asjas tarvilikku kvalifitseeritud hääleenamust.

Elektrijaama omandamine Viiburis.

Senini sai Viiburi linn oma elektri kontsessiooni näol eraettevõtja kaudu. Käesoleval aastal aga lõppes kontsessioonilepingu tähtaeg ja linn omandas lepingu kohaselt elektrijaama kogu päraldistega. Linnavalikogu otsustas võtta elektrijaama linnale ja valis selle juhatajaks Lahti linna elektrijaama senise juhataja insener Veikko Huhtise, määrates talle palgaks 9000 Smk. kuus. Ühtlasi moodustati ka vastav juhatus elektrijaamale. Juhatusliikmeile määrati tasu koosolekute eest — esimehele 150 Smk. ja liikmeile 100 Smk. koosolekult.

Omakodude ehitamise elustamine Kajaanis.

Kajaani linnavalikogu Soomes otsustas, omakodude ehitamise elustamiseks, vähendada renti seks otstarbeks antavalt mailt, et sel teel vähendada korteripuudust. Rendi suurus määrati kindlaks 25 penni m^2 , mis tõuseb 25% võrra 10 ja 20 aasta järele. Eeslinnadesse omakodude ehitamiseks määrati uusi maaalasi. Üksiku omakodu jaoks antakse maad 820—1335 m^2 .

Lennuvälja asutamine Kemisse.

Soome väike 5000 elanikuga Kemi linn otsustas pöörduda teedeministeeriumi ja avalikkude tööde ameti poole sooviavaldusega, et linna asustataks lennuväli. Linn lubas omalt poolt selleks tasuta maaala ja kohustub osa võtma sellekohases kavas ettenähtud ehituskuludest 20%-ga, kuid mitte rohkem kui kogusummas 300 000 Smk.

Linna haigla suurendamine Iisalmis.

Iisalmi linnavalikogu Soomes otsustas suurendada linna haiglat. Vastav kava on välja töötatud ja tervishoiuvalitsuse poolt heaks kiidetud. Kava järgi muudetakse olemasolev haigla kaheks eriosaks, millest üks kuulub nakkushaigeile. Üldosakonnas on ettenähtud 4 patsientideruumi, operatsiooni- ja sidumisruum ja tarvilikud ruumid ravitsejajale ja teenijaile, köök, vannituba, söögisaal ja

vastavad ruumid toiduainetetagavarade hoidmiseks. Nakkushaiguste jaoskonnas on ettenähtud 2 patsientideruumi, üks nn. päevaruum, kaks vannituba, üks loputus-, duši- ja ümberrõivastumisruum, ravitsejaruum, esik ja rõivistu.

Seitsmeaastane koolikohustus Rootsis.

Rootsis kehtiva rahvakoolide seaduse järgi määrab riigikiriku iga kogudus oma piirkonna kohta kindlaks koolikohustuse pikkuse, mis aga seaduse järgi ei tohi alata pärast 9. eluaasta lõppu. Seetõttu oli koolikohuse algus määratud väga erinevalt, ja seda mitte ainult selliseis paigus, kus kohalikud olud on kuigivõrd erinevad, vaid ka ühesuguste oludega paigus. Nii oli näiteks Stokholmi linnas teataval ajal iga kiriku piirkonnas isesugune koolikohuslik vanus. Hiljem lepidi enam-vähem üldiselt kokku, et koolikohus kestab 7.—14. eluaastani. Seejuures oli aga rahvakooli kursus 6-aastane, ja need lapsed, kes lõpetasid 6 klassi enne 14-aastaseks saamist, olid tegelikult vabastatud koolikohustusest. Tavaliselt aga lõpetas enamus ühe kuni kahe aasta võrra enne koolikohuse lõppemise vanusesse jõudmist kooli 6-klassilise kursuse. Asjatundjate ringkondadest juhiti tähelepanu sellisele vastolule, mis valitseb koolikava ja koolikohuse vanuspiiride vahel ja toonitati vajadust pikendada kooli kursust 6 aastalt 7 aastale. Üleminekuks peeti kõige loomulikumaks vabatahtlikku 7. klassi täienduskooli näol, mis kohati töötas pooliku õppeaastana. Ettepanekus väidetakse, et suuremas osas Euroopa riikides olevat rahvakooli sundus üle 6 klassi, kas 7 või 8 klassi, kohati koguni 10 klassi. Riikliku elu praegune süsteem eeldab suuri teadmisi igalt kodanikult ja seepärast tuleb kasvavale põlvele neid anda koolikursuse pikendamise teel. Muuseas tuuakse motiives ette, et kui Rootsi edaspidi oma tööstuse ja kaubandusega peab suutma võistelda maailmaturul nende maadega, kellel on pikem rahvakoolisund, siis peab see ka olema Rootsis. Kava teostamiseks järk-järgult nähakse ette 10-aas-

tane tähtaeg, kusjuures nelja esimese aasta jooksul 7-aastase koolikohuse sisseseadmine oleks täiesti vabatahtlik, kuid 5. aastast alates on kuningal õigus, kui olud selleks on küllalt ette valmistatud, ka vastu kohalike võimude sooviavaldusi, teha 7-aastase rahvakooli sunduslikuks järk-järgult üksikuis koolipiirkondades. Kuna juba varem on täienduskooli näol 7 õppeaasta väga paljudes kohtades sisse seatud, näevad ettepaneku väljatöötajad ette, et 7-klassiline rahvakool kohe teostub väga suures osas kooliringkondades. Edaspidi rajaneks siis täienduskool 7-klassilisel rahvakoolil.

Uusi linnu Rootsis.

Ljungby alev, mis asub Stokholmi ja Malmö vahel, paigal, kuhu juba 650 aasta eest kavatseti tolleaegsete kuningate poolt ehitada linna, mis aga mõnesuguseil põhjusil tol korral jäi teostamata ja mis siis 1828. a. sai alevi õigused, kuid ilma iseisva omavalitsuseta, kuigi oma linnaplaaniga, sai nüüd, pärast seda, kui ta oli 107 aastat olnud alev, 1. jaanuarist 1936 linna õigused. Linn, mis asub mitme tähtsa maantee ristumiskohal, evib 5000 elanikku, ilusale kosele ehitatud oma elektriijaama, oma veevärgi ja mitu tööstust, millest suurim on 140 töölisega.

Högnäs sai ka 1. jaanuarist 1936 linnaõigused. Kuna see otsus tehti kuninga poolt 29. novembril 1935, nimetatakse seda Rootsi noorimaks linnaks. Uuel linnal on ümmarguselt võetuna 7000 elanikku. Linna pindala on 559 ha. Linnal on oma veevärk, linnas asub kirik, koolid ja linna lähedal on paar suuremat tööstust, millest suurim evib pärast tööliste arvu koondamist 750 töölist, selle järgmine 400 töölist. Suurim tööstus on söekaevandus ja sellega seosesolevad tehased, mille ümber linn tegelikult ongi kujunenud. Uus linn on sadamalinn, mille sadamasse kuulub 9 laeva kogusummas 15 400 brutotonni. Seega on nüüd Rootsis üldse 116 linna.

Isikumaksu arenemiskäik Saksamaal.

Saksamaal seati isikumaks sisse alles 7 aasta eest, kuid selle võrdlemisi lühikese aja kestel on vastav seadus mitmeti muudetud ja parandatud. Alguses oli see maks lihtne pearaha. 1930. a. võeti maksu juba suuris joonis konstrueeritud skaala järgi. Aastate jooksul aga on tehtud siin rida parandusi, nii et nüüd võib seda maksu vaadelda kui lihtsustatud tulumaksu. Nii näiteks 1934. a. reformi järgi nähti ette maksualandust vastavalt laste arvule ja oktoobris 1936 teostatud reformi järgi — ühes tulude klassifikatsiooniga, millised üle 500 000 mk. — seati sisse erakorraliste tulude maksustamine tulumaksuseaduse normide järgi, nii et isikumaksule anti veel rohkem tulumaksu ilmet.

Need muudatused on aidanud tõhusasti kaasa selleks, et isikumaks on aegamööda konsolideerunud Saksamaa maksusüsteemis. Rahanduspoliitika ajaloo vanad teadumused tõendavad, et kriisiaegadel peab opereerima lihtsate ja skemaatiliste meetoditega. Iga püsiv maks, eriti kui see tahab suurimal määral ära kasustada maksniku kandejõudu, peab ühtlasi arvestama maksniku majanduslikke olusid. Praeguse isikumakus saatus pole veel selgunud, kuid siiski on märgata, et see maks ikka rohkem ja rohkem juurdub Saksa maksusüsteemi alalise maksuna. Seda pole märgata mitte ainult maksu tariifide arenemises, vaid ka kogukondade arvu kasvust, millised seadsid omale selle maksu sisse. Selle maksu levimist soodustab veel asjaolu, et maksukoorma nivellimine maakonda kuuluvate kogukondade vahel annab isikumaksu võtmisel võimaluse arvestada elaniku kohta suurema maksukoorma ja seega kindlustada kogukonnale suurema toetuse. Peale selle tuleb maksu levimist panna teataval määral ka järelevalveorganite mõjustamise arvele. Hiljuti Preisimaal toimetatud uuring näitas, et linnades üle 10 000 elanikuga võetakse isikumaksu igalpool, 824 maakondade alla kuuluvast linnast ei võtnud maksu vaid 46. Teine pilt aga avaneb maakogukondades.

Kuni 2000 elanikuga maakogukondades, mille üldarv on 29 000, 5565 ei võetud seda maksu. Samuti pakub huvi maksunormide vaatlus. Üle 1000% riigi normist ei võeta enam kusagil. 23 juhtumil võeti 1000%. Neist 23 juhtumist esinesid 18 maakogukondades, milles elanikke kuni 2100 ja ainult üks — linnas, milles üle 20 000 elaniku. Keskmisis linnades võetakse sagedaimini 450—500% riigimaksust, kuna võrdselt riigimaksule võetakse vaid kogukondades alla 10 000 elanikuga. 1937. kalendriaasta kohta on reaalmaksu seaduse kehtimapanemise seadusega lubatud alandada isikumaksu norme alla 700% riigimaksust vaid järelevalveorgani nõusolekul.

(„Der Gemeindegtag“).

Saksamaa omavalitsuste ametipitsateist.

Saksamaal kehtiv omavalitsuste korraldamise seadus näeb ette ametipitsatite olemust omavalitsusis. Ametipitsatiga taotellakse omavalitsuste eristumist riiklikest asutisist, andes neile välise tunnuse ja tähtsuse kohapealse kõrgema ja otsesema haldusvõimu teostamisest. Omavalitsusis kasutamisel olev pitsat peab täielikult eralduma riiklikust ametipitsatist.

Sellekohase riikliku korraldusega taotellakse üldisi sihtjooni ja ühtlust omavalitsuste ametipitsatite alal, kusjuures nõutakse, et tarvitusel olevate pitsatite juures ei võetaks ette muudatusi ja et vormilt ühtlane pitsat oleks kasutamisel kõigis omavalitsusasutis, välja arvatud perekonnaseisumuudete registreerimisega tegelevad asutised, vaatamata sellele, kas viimased täidavad otsejoores puhtomavalitsuslikke või riigivõimu poolt pealepandud funktsioone. Pitsatite kuju ja vorm pole siiski omavalitsusis ühtlane. Need omavalitsused, kel on olemas vapp ehk kes on õigustatud seda tarvitama, peavad oma ametipitsati kujju paigutama vapi. Omavalitsused, kel see puudub, peavad ametipitsateid kujundama sellekohaseis juhendeis ettenähtud korra järgi, kusjuures

on keelatud tarvitada puhtal kujul kirjapitsateid ilma erilise tunnuse ja embleemita. Viimased võivad kasustada nn. isiklikke pitsateid, mis eralduvad riigiasutisist tarvitusel olevaist pitsateist selles, et pitsati alumisele poolele on asetatud riigi või kõrgema võimu embleem ja poolkaares ülal tähendatakse pitsatit kasustava kogukonna nimetus või koha nimi. Sellise kujutisega pitsateid tarvitavad peamiselt ka kõik avalik-õiguslikud asutised. Kuigi omavalitsuste pitsatite vormis ja tähenduses esinevad ülalmainitud erinevused, kehtib nende kuju, suuruse ja neis leiduvate kirjade alal kindel korraldus.

Toetudes sellele, jaguvad omavalitsuste ametipitsatid kolme liiki: metallpitsatid, margikujulised pitsatid ja harilikud värvipitsatid, kas metallist või kummist. Vapid ja riiklik embleem kogukonna ametipitsatil, samuti ka pitsati serva- või sisekirjad peavad olema lõigatud sisse sügavlõikena. Ametipitsat on vormilt ümmargune, läbimõõduga 3,5 cm. Suurema läbimõõduga ametipitsateid võib võtta tarvitusele ainult järelevalveasutiste sellekohasel erilisel loal. Ametipitsati kirjajana tuleb tarvitada ainult fraktuur-(gooti-)kirja, mitte antiikva-(ladina-)kirja. Pitsatile tuleb märkida kirjaga omavalitsuse nimi ja koha nimetus. Need omavalitsused, kes evivad eritähenduse, peavad seda kujutama oma ametipitsati serval või pitsati sisekirjas. Üldiselt kasutatakse alljärgnevaid pealkirju, näiteks „Wolfshageni kogukond“, „Krummheimi turg“, „Schmalbachi alev“, „Uekermünde linn“, „Liikumise pealinn München“ jne. Need omavalitsused, kel on õigus paigutada oma ametipitsatile vappi, võivad sellele ka tähendada oma alluvate asutiste nimetust, kas serva- või sisekirjaga, näiteks „Uekermünde linna kumblusasutis“. Selliste pitsatite kirjadega püütakse omistada ametipitsatele teatavat sümboolset tähendust omavalitsusest kui kohaliku vahetu haldusvõimu teostajast. Kuigi kogukonna esimees oma isikus esindab tervet kogukonda, kujundes sealjuures mitmesuguste õigustega varustatud organiks, väljendab kogukonna pit-

sat kogukonna isiklikku võimuküllust otsesemas ja terviklikumas mõttes. Selline tõlgitus pitsatist kui sümbolist evib juba varasemast ajast peale ajaloolise tähenduse ja sajandeid kujult ja vormilt muutmata pitsat evib tegelikkuses suurima tähtsuse ja mõju. Seetõttu suhtutakse äärmise tagasihoidlikkusega pitsatite muudatusile.

Ametipitsatite arvu määrab kindlaks kogukonna esimees, kusjuures kehtib nõue, et soetatavate pitsatite arv oleks piiratud. Tarvitamiseks kõlbmatud ehk vanad pitsatid tulevad säilitada, sest nad evivad ajaloolise ja kunstilise väärtuse ja tähenduse.

Omavalitsuste ametipitsatite soetamise põhimõtted on peaaegu analoogilised vastavate vappide soetamise põhimõtteile. Nõutakse, et igas omavalitsuses oleks oma vapp. Samuti kui ametipitsat, peab ka omavalitsuse vapp oma oleselt ja omapäralt väljendama kujukalt kogukondlikku valitsemist. Vapp peab sisaldama vastava kogukonna eritunnusliku, kogukonna enda elust tuletatud sümboli. Selline üksikule kogukonnale kuuluv embleem peab küllalt selgesti väljendama, et kogukond pole mitte ainult administratiivpiirkond, vaid et see on orgaaniliselt kasvanud moodustis oma saatusega, kellele riik kui avalik-õiguslik valitsemise algrakukesele on andnud omavalitsuse ja on seega tunnustanud asutiseks, milline on õigustatud teostama iseseisvalt võimu kohapeal.

Vappide soetamisel tuleb arvestada sellekohaseid korraldusi ja juhendeid. Vapid peavad olema lihtsad, kujutiselt selged ja ülevaatlikud. Vappide soetamise juures tuleb arvestada kohaliku arhiivasutise seisukohta. („Der Gemeindetag“).

Kinod kui kogukonna ettevõtted.

Saksa riigi statistikaameti poolt kogutud andmeist selgub, et 1935. a. 50 815 kogukonnast evisid 2640 ehk 5,2% oma kinosid, kuna iga 100 maakogukonna kohta tuleb üks kino, evivad ka pooled väiksemaid linnadest (kuni 5000 elanikuga) juba oma ki-

nosid ja linnades 5000—10 000 elanikuga on oma kinosid 84%, kuna suuremail linnadel on need olemas kõigil. Mis puutub istekohtade ja elanikkude arvu suhtesse, siis on see suurim Bremenis ja Lübeckis, kus iga 1000 elaniku kohta tuleb 46, resp. 44 istekohta, kuna näiteks Württembergis on see vaid 14 ja Baieris — 14.

Bulgaaria kogukonna valimised.

Äsja kuulutati välja Bulgaaria kogukonna valimised. Uue seaduse põhjal evivad passiivse valimisõiguse kõigepealt meessoost kodanikud, kes on täitnud oma sundtöö- ja sõjaväekohustused ja on täpselt tasunud riigile oma maksud. Muuseas pole üliõpilasil valimisõigust, sealjuures aga on see abielus sündinud laste emadel.

Tokio tänapäeva kommunaalpoliitilisi küsimusi.

Jaapanis on kapitalism jõudnud oma kõrgeima tasemeni. Jaapani majandus on suurte tööstuskonverentside poolt mõjustatud mõõduandvalt, samal ajal kui väikesed trustivabad tööstused edenevad veel võrdlemisi viletsasti. Raske majanduskriisi tõttu, mis kutsutud esile hindade tõusu pärast, eriti ka toiduaineteturul (riis!), kaldub Jaapani valitsuse enamus arvamusele, võtta suurtööstuse hinnad avaliku kontrolli alla. See puudutab eriti raua- ja terasetööstust (ka sõjatööstust), riisitoodangut ja jõumajandust. Käesoleval ajal on väljatöötamisel rida seadusi, mis seda kontrolli peavad reguleerima.

Selles suunas otsivad Jaapani linnad, eelkõige Tokio ja viis teist suuremat linna, nagu Kioto, Osaka, Nagoja, Kobe ja Jokohama, võimalusi püsivalt laiendada oma majandust ja saavutada kontrolli esijoones varustus- ja liiklemisettevõtete alal. Jaapani valitsuse ja linnade püüdeid toetavad eriti töölispartei ja mõjukas sõjaväepartei. Mõlemad parteid püüavad tööstusharude ja varustuseettevõtete sotsialiseerimise poole. Sõjaväe- ja töölispartei töötavad seejuures võitluses kapitalismi vastu käsikäes.

Tokio linn on varustus- ja liiklemisettevõtete kommunaliseerimiseks teinud pingutusi juba rida aastaid. Selle idee tugevamaid kandjaid on Tokio linna nooremate omavalitsustegelaste ringkonnad, kes püstitanud hüüdsõna: „Ennem omavalitsussotsialism, kui riigisotsialism“. Nende nõudmine on, et kommunaliseerima peab asutised ja töövahendust, mis seni veel on erakätes.

Vesivarustuse alal lahendati kommunaliseerimisküsimus lihtsasti. Tokio linna varem osa sai vett linna omast veevärgist. Linn saab oma vee 30 km linnast eemal asuvaist mägedest, kust vesi juhitakse kolme suurde reservuaari (basseini). Eeslinnad, mis on nüüd liidetud linna külge, said seni vett eraveevärkidest. Need eraveevärgid omandas linn nüüd ostuteel, mistõttu nüüdsest peale kogu vesivarustus kuulub linnale.

Gaasivarustus Tokios on erakätes. See ettevõtte koosneb ühest suurest ja kolmest vähemast ühingust, mis veel hiljuti võisid määrata tariife oma heaksarvamuse järgi. Umbes 20 aastat on linn püüdnud avaldada survet selle liigkasuvõtmisele, kuid linna püüded saada kontrollivõimalust tariifide üle leidsid alles hiljuti rahuldamist ühe seaduse kaudu, mis näeb ette, et juhtumil, kui tariifide langemise puhul eraettevõttesse investeeritud kapital ei anna enam 6%, maksab linn omalt poolt juurde nii, et 6% kasusaamine on kindlustatud. Kui aga protsent peaks tõusma üle 8, siis läheb see osa juba linna üldiseks tarvituseks. Sama probleemi lahendamise ees seisavad ka teised viis suuremat linna.

Linna varustamist elektriga toimetavad peamiselt kolm suuremat eraettevõtet. Linnal omal oli ainult väike elektrijaam, mis suutis anda voolu suhteliselt õige vähe. Samuti kui suuremad eraettevõtted, nii ka linna jaam tarvitab elektrijõu tootmiseks sütt. Juba umbes 10 aasta eest oli linnal kavatsus toota elektrit veejõul. Linn rajaski ühe veejõul töötava elektrijaama, mida aeg-ajalt suurendatakse. Linnal on käsil ühe suure paisu ehitamine suurima reservuaari juurde

allikate ja linna vahele, mis peab valmima 5 aasta jooksul. Eraettevõttele jäetakse nende tegevuspiirkond alles, kui nad lepivad tariifide langemisega. Nad peavad hankima ka linnalt loa, kui nad tahavad laiendada oma tegevust, sest osa elektrivõrgust kuulub linnale. Seda luba võidakse anda, kui eraettevõtted kooskõlastavad oma tariifid linna soovidega.

Liiklemisvahendite alal on pilt veel kaunis kirju. Elektritänavaudtee ja autobused on linna käes. Selle kõrval on ka eraautobusliinid, millest mõned peavad otsühendust naaberlinnadega. Peale selle on Tokios eel riigile kuuluv linnaraudtee. Nende kõrval on 24 eraettevõtte raudteed, millel liikleavad kiirrongid, mis peavad ühendust teiste suurlinnadega. Allmaaraudtee kuulub eraettevõttele.

Linna tänavraudtee nõuab igal aastal ümmarguselt 4 000 000 jeeni juurdemaksu, mida linn katab linna elektrivõrgust saadavast tulust.

Aprillis või mais käesoleval aastal esitatakse Jaapani parlamendile seadus, mille kaudu hakatakse teostama ühist kontrolli kõigi liiklemisettevõtete suhtes. Kontrollitavasse organisatsiooni kuuluvad riigi, linna ja eraettevõtjad.

Mis puutub varustus-, liiklemis- ja teiste ettevõtete ühisesse järelevalvesse (kontrolli), siis kolme aasta eest Tokio ja teiste suuremate linnade valitsused koos kommunaalteaduste instituudiga töötasid välja seaduse projekti, mille järgi iga linn peab teostama järelevalvet linna ja eragaasi-, elektri-, liiklemisettevõtete, turgude, sadamategevuse jne. kohta. Ka eraühiskond peab võtma sellest kontrollist osa. Selle seaduse projekt on väga komplitseeritud, on praegu läbivaatamisel valitsuses ja jõuab parlamenti arvatavasti eeloleval talvel. Selles seaduses ilmnevad eriti tugevasti natsionaliseerimise püüded eraettevõtete suhtes. Üldiselt kaldub Jaapani rahvas enam sellele arvamusele, et kui üldse kontrolli teostada, siis peaks see toimuma mitte riigi, vaid just omavalitsuse poolt, mis ilmneb ka Tokio omavalitsustege-

laste ülalmainitud lööklausest. Viimane asjaolu näitab kujukalt jaapanlaste kogukonda kuuluvuse tunnet.

Töövahenduse alal on Tokios peale 51 linna töövahendusbüroo veel ümmarguselt 300 eratöövahendusbürood, millised hangivad tööd igale elukutsele. Esijoones hangivad nad majateenijaid maalt linna. Ehkki linn selle vahenduse eest tasu ei võta, kuna erasutised teevad seda tasu eest, käib eraettevõtteis rohkem tarvitajaid, kuna siin isiku omadusile ei panda sellist rõhku, nagu linna töövahendusbüroodes. Vaatamata sellele pole aga erabüroode töövahendus kuigi suur. See asjaolu on viinud kavatsusele võtta töövahendust täiesti omavalitsuse kätte.

Lõpuks olgu märgitud mõnda ka töötute abistamisest. Töötute hulk Jaapanis pole suur. 1925. a. andmeil oli seal 2 300 000 töötut. Alates 1925. a. on töötute arv püsivalt kahanenud. Detsembriks 1934 loeti ametlikult 360 750 töötut kogu riigi kohta ja tänapäeval arvatakse neid olevat 300 000 ümber. Töötute abistamine toimub nii-öelda perekonnapea abistamise printsiibil. Kui perekonnapea oma kohustusi perekonna vastu ei suuda täita, siis antakse temale riigi poolt vaesusseaduse alusel toetust. On see siiski veel pudulik, peab ka linn omalt poolt andma juurde ja lõpuks peab oma abi andma veel vastava linnajaovalitsuse.

Linnajaovalitsuse hoolekandenõukogud, milliseid Tokios on 2000, peavad tegema kindlaks, kelle poolt töötut peab abi saama. Linna ja linnajao toetused tulevad ühest ja samast kassast.

Muude tänapäeva küsimuste seas on märkimisväärne, et linna nooremad kommunaalpoliitikud püüavad selle poole, et linnapea ei valitaks mitte linna volikogu poolt, vaid otse kogu elanikkonna poolt. Kolm

esimest linnanõunikku peaks, nagu senigi, nimetatama linnapea poolt. Seni tulid need poliitilisest parteidest, kuid nooremad omavalitsustegelased nõuavad nüüd, et tulevikus vähemalt üks neist kolmest linnapea poolt nimetatud linnanõunikest oleks kõrgemaid linnaametnikke.

Linnavolikogu valitakse uuesti iga nelja aasta pärast. 15. märtsil 1937 toimusid uued valimised. Jaapani töölispartei, kes seni oma jalga ei tohtinud tõsta linnavalitsusse, on esindatud viimaseist valimisist saadik 1933. a., kasvab jõudsasti ja on kahtlemata tugevasti esindatud ka uues linnavolikogus. See partei on enam rahvuslik, kui rahvusvaheline ja võrdlemisi vaba kommunist. Tema peategevus on võitlus vana-meelsuse vastu, mis südilt takistab edu piüdeid. Ses suhtes on töölisparteil ka ühised sihid sõjaväeparteiga, kes on samuti uuenudusi nõudev.

Kuus suuremat linna moodustavad omavalitsuste keskorganisatsiooni, nn. „Linnadepäeva“, mis teotseb edukalt. See astub kokku igal aastal ja jagub omakorda komisjondesse, nagu rahandus-, heakorra- ja muisse.

Kõik Jaapani linnad, milles 30 000 ja rohkem elanikku, arvatud välja Tokio, moodustavad endist nn. „Rahvusliku linnadekongressi“. Tokio pole liige seepärast, et ta teotseb eriseaduse alusel. „Rahvuslik linnadekongress“ pole kuigi teovõimne.

Peale selle on Jaapanis „Rahvuslik kongress kommunaalprobleemide uurimiseks“. See on puhtteaduslik organisatsioon ja seisab Tokios asuva kommunaalteaduste instituudi juhtimisel. Kommunaalteaduste instituut saab suuri toetusi ja võib aastas kuluada 2 000 000 jeeni. Ülaltähendatud kongressi liikmeiks on ka eraisikuid ja kongress astub kokku iga kahe aasta järele.

(Der Gemeindetag).

Eeks-Maja
juhatus ja peakontor
Tallinnas, Harju 45,
keskjaam 478-08

Osakonnad
Tartus, Viljandis, Rakveres,
Valgas, Petseris

EEKS - MAJA

Asutatud 1866. a.

on kodumaa vanim ja suurimaid kindlustusseltsse.

Tule-, elu-, noorte-, murdvarguse-, klaasi- ja kodulooma- KINDLUSTUSI

Täpne ja kiire kahjude
tasumine!

Soodad maksu-
tingimused!

Paberikaupade, kirjutustarvete ja raamatute suurimaid ja odavamaid ostukohti
Eesti tarvitajaile ja jällemüüjaile!

K.-ü. „Rahvaülikooli“ kauplused Tallinnas

Soovitavad oma rikkalikust tagavarast riigi-, linna-, seltskonna- ja eraasutisile igasuguseid kontoritarbeid, kirjutusmaterjale, kontoriraamatuid jne. Iga aastaga suurenev läbimüük tõendab lugupeetud tarvitajaskonna rahulolu meiega, mis ei toetu üksi tellimuste korralikule ja kiirele täitmisele ja mõõdukaile hindadele, vaid ka meie suurele sortimendile. Teenimine kiire, vastutulelik ja ausameelne.

K.-ü. „RAHVAÜLIKOOI“, TALLINNAS, Harju 48, oma majas, 444-37 ja 444-39.
Pärnu m. 10, panga majas, tel. 446-66 ja 446-67.

VALMISRÕIVASTEKAUPLUS
Tallinnas, S. Karja 3, tel. 446-88.

J. Eidelmann

Soovitab oma rikkalikust laost kõiksuguseid
meeste- ja naiste-

valmisrõivaid

kodu- ja välismaa vabrikute toodangust.
Tellimuste vastuvõtmine.

Omavalitsusametnikele müük orderite vastu
järelmaksuga.

